

مقایسه کارکردهای اجرایی دانش‌آموزان دارای اختلال ریاضیات با دانش‌آموزان عادی

هدف: هدف این مطالعه، مقایسه کارکردهای اجرایی دانش‌آموزان مبتلا به اختلال ریاضیات با دانش‌آموزان عادی است. **روش:** ۱۰ دانش‌آموز دختر که بر اساس ملاک‌های انجمن روان‌شناسی آمریکا (۲۰۰۰) و آزمون تشخیصی استاندارد کی‌مت تشخیص اختلال ریاضیات گرفته بودند (محمد اسماعیل و هومن، ۱۳۸۱)، با آزمون‌های برج لندن (نسخه رایانه‌ای؛ شالیس، ۱۹۸۲)، استروپ و عملکرد مداوم (تهرانی دوست، رادگودرزی، سپاسی و علاقه‌بندراد، ۱۳۸۲) با ۱۰ دانش‌آموز عادی مقایسه و سپس ارزیابی شدند. **یافته‌ها:** عملکرد دانش‌آموزان دارای اختلال ریاضیات در سطوح دوم و سوم آزمون برج لندن تفاوت معناداری با دانش‌آموزان عادی داشت. در آزمون عملکرد مداوم، بیش‌ترین خطای ارتکاب و حذف (که از نظر آماری معنادار بود) به دانش‌آموزان مبتلا به اختلال ریاضیات تعلق داشت. از نظر شاخص تمایز، یعنی اختلاف زمان نقاط و زمان رنگ‌ها، تفاوت دو گروه در آزمون استروپ معنادار بود و دانش‌آموزان دارای اختلال ریاضیات برای نام بردن رنگ‌ها به زمان بیش‌تری نیاز داشتند. **نتیجه‌گیری:** این تحقیق نشان داد که کارکردهای اجرایی دانش‌آموزان مبتلا به اختلال ریاضیات در مقایسه با دانش‌آموزان عادی نقص دارد. از این یافته‌ها می‌توان در مداخلات عصب‌شناختی و آموزشی استفاده کرد.

واژه‌های کلیدی: کارکردهای اجرایی، دانش‌آموزان دارای اختلال ریاضیات

*نشانی تماس: دانشگاه علامه طباطبایی

رایانامه: sakineh.soltani@gmail.com

Executive Function Deficits in students with Mathematical Learning disorder

Objective: This study aims to compare executive function (EF) in students with and without mathematical learning disorder. **Method:** In order to compare the executive function in students with and without mathematical learning disorder, ten female students with mathematical learning disorder, based on the Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-IV) criteria and the standard diagnostic test with Key Math were compared with ten ordinary students with consistent performance using the Tower of London (PC version) and the Stroop test. **Results:** Tower of London test showed significant differences between students with mathematical learning disorder and normal students; this was significant at levels 2 and 3 of the Tower of London task. In the continuous performance test, the commission errors in math disorder students were significantly more than that in normal students ($P < 0/05$). The omission errors in math disorder students were higher significantly too. In the Stroop test his distinction in terms of indicators, namely the time difference and time difference of colors, was significant between the two groups. In addition, the time for naming colors in students with mathematical learning disorder was longer. **Conclusion:** This study revealed that students with mathematical learning disorder have deficits in executive functions when compared with normal students.

Keywords: executive functions, mathematical learning disorder

Sakineh Soltani Kouhbanani*

PhD student of Psychology, faculty of psychology, Allameh Tabatabaie University

Hamid Alizadeh

Associate Professor of Psychology, Allameh Tabatabaie University

Janet Hashemi

Assistant Professor of Psychology, Allameh Tabatabaie University

Qolamreza Sarami

Assistant Professor of Psychology, Tarbiat Moalem University

*Corresponding Author:

Email: sakineh.soltani@gmail.com

مقدمه

دارای اختلال ریاضی ضروری به نظر می‌رسد. یافتن راه‌های بهبود کارکردهای اجرایی می‌تواند به تقویت مهارت‌های ریاضی بینجامد و از آنجا که کارکردهای اجرایی یک فعالیت شناختی است، بهبود آن می‌تواند از بروز و پیدایش یک چرخه منفی ناکامی جلوگیری کند. یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهند که کارکردهای اجرایی در طول فرایند رشد تا نوجوانی و جوانی گسترش می‌یابد و لذا در پیشرفت تحصیلی بسیار تأثیرگذار است (لاتزمن^{۱۳}، ایکوویچ^۴، یانق^{۱۵} و کلارک^۶، ۲۰۱۰). از سوی دیگر، پژوهش‌ها حاکی از آن‌اند که آموزش و رشد کارکردهای اجرایی در گسترش توان‌مندی‌های اجتماعی و توانایی‌های تحصیلی نقش اساسی دارد (بلر^۷، زلازو^{۱۸} و گرین برگ^۹، ۲۰۰۵). کارکردهای اجرایی قابل مشاهده نیستند، اما بعضی از آنها را می‌توان در مراحل رشد مشاهده کرد. ولی در طول رشد از نظر شکل و عملکرد اختصاصی‌تر می‌شوند. حافظه کاری یکی از عناصر کارکردهای اجرایی است که حتی در غیاب محرک اصلی به نگهداری اطلاعات در ذهن و کار روی آنها می‌پردازد. حافظه کاری در پیش‌بینی تفکر و تقلید رفتار جدید نقش اساسی ایفا می‌کند (بارکلی^{۲۰}، ۱۹۹۷؛ نقل از علی‌زاده، ۱۳۸۵). با توجه به این که مهم‌ترین عنصر کارکرد اجرایی حافظه کاری است و مؤلفه‌های حافظه کاری گسترده‌گی و هم‌پوشانی زیادی با هم دارند، ضعف در هر مؤلفه می‌تواند بر سایر مؤلفه‌ها تأثیر بگذارد. حافظه کاری به عنوان هسته عملکرد اجرایی، بسیاری از عملکردهای عالی شناختی را هدایت می‌کند. عملکرد حافظه کاری، نگهداری به‌روز اطلاعات است که از آن در فعالیت‌های عالی شناختی مانند یادگیری، درک و برنامه‌ریزی، استدلال و تصمیم‌گیری استفاده می‌شود.

اختلال در ریاضیات به اشکال مختلف، برای مثال دشواری در تعیین اندازه‌ها، نام‌گذاری اعداد ریاضی، شمارش، مقایسه کردن، بازی با اشیا و محاسبات ذهنی و عملی خود را نشان می‌دهد (لیون^۱، فلتچر^۲ و بارنز^۳، ۲۰۰۳). کودکان دارای اختلال ریاضیات در محاسبه و یا استدلال ریاضی مشکل دارند. ملاک‌های تشخیص اختلال ریاضیات همانند ملاک‌های تشخیصی سایر اختلالات یادگیری است. هوش بهنجار یا بیش از متوسط، نداشتن نقص در حواس پنج‌گانه، عدم ابتلا به اختلالات رشدی فراگیر و اختلال رفتاری و هیجانی و بهره‌مندی از فرصت‌های آموزشی مناسب است (انجمن روان‌پزشکی آمریکا^۴، ۲۰۰۰). بر اساس بررسی‌های بالینی، شیوع اختلال ریاضی نزدیک به ۲۰ درصد کودکان مبتلا به اختلال یادگیری و یک درصد کل دانش‌آموزان را در برمی‌گیرد (انجمن روان‌پزشکی آمریکا، ۲۰۰۰). تحقیقات مختلف نشان می‌دهد که وجود اختلال ریاضی به تنهایی در شش درصد دانش‌آموزان و بیش‌تر در دختران گزارش شده است (کاپلان^۵ و سادوک^۶، ۲۰۰۳؛ نقل از هالاهان^۷، کافمن^۸، ویس^۹ و مارتینز^{۱۰}، ۲۰۰۵؛ ترجمه علی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۰).

متخصصان در تبیین علل اختلال در ریاضیات دلایل متعددی را مطرح کرده‌اند، اما بیش‌ترین تحقیقات و تأکیدات بر مشکلات مربوط به کارکردهای اجرایی است. درباره نقش کارکردهای اجرایی در اختلال یادگیری، اطلاعات نسبتاً جدیدی وجود دارد. در طول دهه اخیر توجه فزاینده‌ای به نقش آموزش کارکردهای اجرایی در دوره کودکی شده است. یک تحقیق درباره کارکردهای اجرایی دانش‌آموزان نشان داد که دانش‌آموزان دارای اختلال ریاضیات در بسیاری از کارکردهای اجرایی و دانش‌آموزان دارای اختلال خواندن در بازداری، برنامه‌ریزی و انعطاف‌پذیری مشکل دارند (فیرلچ^{۱۱} و نوام^{۱۲}، ۲۰۱۰). از آنجا که کارکردهای اجرایی را نمی‌توان از فعالیت‌های حل مسئله جدا کرد، مطالعه درباره این فرایند و بررسی آن در دانش‌آموزان

1- Lyon	11- Fairleigh
2- Fletcher	12- Noame
3- Branes	13- Latzman
4- American Psychiatric Association	14- Elkovitch
5- Kaplan	15- Young
6- Sadok	16- Clark
7- Hallahan	17- Blair
8- Kauffman	18- Zelazo
9- Weiss	19- Greenberg
10- Martinez	20- Barkley

۲۰۰۶؛ نقل از اسدزاده، ۱۳۸۸) و حتی ممکن است نقص در آن اولین و مهم‌ترین علت اختلال ریاضیات باشد (زابو^۴، چنگ کونگ^۵ و یاکسین^۶، ۱۹۹۸). ظرفیت حافظه کاری و مدل شناختی کارکرد اجرایی مستقلاً بر تکالیف مدرسه‌ای تأثیر می‌گذارند (میلتر^۷، ۲۰۰۷). در این مطالعه محقق تفاوت عناصر کارکردهای اجرایی را در دانش‌آموزان دارای اختلال ریاضی و عادی بررسی کرده است.

روش

آزمودنی‌ها شامل ۱۰ دانش‌آموز دختر هشت تا ۱۲ ساله بودند که براساس معرفی معلم و نتایج آزمون استاندارد ریاضی کی‌مت^۸، تشخیص اختلال ریاضیات گرفته بودند. هوش‌بهر این دانش‌آموزان براساس آزمون رنگی ریون بیش از ۹۰ بود و هیچ مشکل روان‌شناختی نداشتند و در هنگام اجرای تحقیق نیز دارو مصرف نمی‌کردند. گروه کنترل را ۱۰ دانش‌آموز دختر عادی تشکیل می‌دادند که از نظر سن و هوش‌بهر با گروه آزمودنی هم‌تا شده بودند. با توجه به محدودیت‌های محقق (سن، جنسیت و تعداد زیاد خرده‌آزمون‌های کارکردهای اجرایی) و مشورت با متخصص آمار، تعداد آزمودنی‌ها برای اجرای تحقیق کافی بود.

ابزارهای پژوهش

تمام افراد با استفاده از ابزارهای زیر ارزیابی شدند:

۱- ماتریس‌های پیش‌رونده ریون: از نوع رنگی این آزمون برای ارزیابی هوش شرکت‌کنندگان در تحقیق استفاده شد.

۲- آزمون کی‌مت: این آزمون را کونولی^۹، ناچی من^{۱۰} و بریچتدر^{۱۱} (۱۹۷۶) منتشر کردند و در پاییز ۱۹۸۴ در

1- Roth	12- Seidman
2- Stein	13- Gatercol
3- Chowdbury	14- Zaobuo
4- Reynolds	15- Cheng Cong
5- Holborow	16- Yaoxin
6- Berry	17- Meltzer
7- Denckla	18- Key Math Test
8- Bohm	19- Connolly
9- Smedler	20- Nachiman
10- Forssberg	21- Britchteder
11- Valera	

پژوهش‌های جدید بر نقش مهارت‌های فراشناختی و از آن میان تأثیر آموزش کارکردهای اجرایی بر بهبود اختلال یادگیری تأکید دارند. نتایج الکتروانسفالوگراف افراد دارای اختلال ریاضیات و گروه کنترل نشان داد که افراد دارای اختلال ریاضیات در مقایسه با افراد بدون اختلال، در چهارقطعه مغزی (هم در نیم‌کره راست و هم در نیم‌کره چپ) الگوی مغزی متفاوتی دارند.

کارکرد اجرایی که اساس مدل ارایه شده آن مدل بارکلی است (بارکلی، ۱۹۹۷؛ نقل از علی‌زاده، ۱۳۸۵)، به مجموعه فعالیت‌هایی گفته می‌شود که طی فعالیت حل مسئله، مسئولیت راهنمایی، جهت‌دهی و مدیریت شناختی و هیجانی و جزئیات عملکرد رفتاری را بر عهده دارد. کارکردهای اجرایی که تمامی فرایندهای شناختی پیچیده و ضروری را در انجام دادن تکالیف هدف‌مدار دشوار و یا جدید در خود جای می‌دهند، یک اصطلاح کلی و شامل توانایی ایجاد درنگ یا بازداری، برنامه‌ریزی و بازنمایی ذهنی تکالیف به وسیله حافظه کاری است. در تعاریف متعدد از کارکرد اجرایی نکات متفاوتی به چشم می‌خورد که شامل انعطاف شناختی، بازداری، سازمان‌دهی، برنامه‌ریزی، خودتنظیمی و حافظه کاری می‌شود (روس^۱، ۲۰۰۴). کارکردهای اجرایی سازمان‌دهی پیچیده‌ای دارند و خودتنظیمی، برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی و حل مسئله را در بر می‌گیرند. این مهارت‌ها از کودکی تا نوجوانی و حتی تا اوایل بزرگسالی رشد می‌کنند. کارکرد اجرایی مرکز کنترل فرایند شناختی و یکی از مهارت‌های مهم آن حافظه کاری است (استین^۲ و چاوبری^۳، ۲۰۰۶). بسیاری از تحقیقات، عملکرد ضعیف دانش‌آموزان مبتلا به اختلال یادگیری را در آزمون‌های مربوط به کارکردهای اجرایی تأیید کرده‌اند (برای مثال، رینولدز^۴، ۱۹۸۴؛ هالبرو^۵ و بری^۶، ۱۹۸۶؛ دنکلا^۷، ۲۰۰۳؛ بوم^۸، اسمدلر^۹ و فراسبرگ^{۱۰}، ۲۰۰۴؛ والرا^{۱۱} و سیدمن^{۱۲}، ۲۰۰۶). حافظه کاری در کنترل توجه و نگهداری اطلاعات مرتبط با مسئله اهمیت ویژه‌ای دارد؛ به طوری که مهم‌ترین و اساسی‌ترین عامل در توانمندی عمومی ذهن به شمار می‌رود (گترکول^{۱۳} و همکاران،

الف) تعداد حرکاتی که معیار کلی عملکرد در نظر گرفته می‌شود، تعداد حرکاتی است که آزمودنی با انجام آن مسئله را حل کرده است.

ب) زمان برنامه‌ریزی، مدت زمان لازم برای لمس حلقه اول است.

ج) زمان فکر کردن بعدی عبارت است از زمان بین انتخاب اولین حلقه و کامل کردن مسئله که از آن نیز می‌توان به عنوان معیار عملکرد استفاده کرد (موریس و همکاران، ۱۹۹۳). از آزمون برج لندن که نسبت به عملکرد قطعه فرونتال حساسیت دارد، برای ارزیابی توانایی برنامه‌ریزی و سازمان‌دهی استفاده می‌شود (اوون^۹، دانز^{۱۰}، ساکاهیان^{۱۱}، پولکی^{۱۲} و رابینز^{۱۳}، ۱۹۹۰؛ موریس و همکاران، ۱۹۹۳).

۴- آزمون عملکرد مداوم^{۱۴}: از این آزمون که فرم‌های متعددی دارد، برای اندازه‌گیری بازداری و توجه پایدار^{۱۵} استفاده می‌شود. روش اصلی این است که محرک هدف روی صفحه و به طور تصادفی در میان محرک‌های مختلف نمایش و به آزمودنی آموزش داده می‌شود تا هنگام ظاهر شدن هدف دکمه‌ای را فشار دهد. متغیرها عبارت‌اند از:

الف) تعداد دفعات خطای انجام که شاخص تکانش‌گری است. پاسخ‌های آزمودنی به محرک‌های غیرهدف، خطای انجام قلمداد می‌شود.

ب) تعداد دفعات حذف که شاخص توجه است. خطای حذف زمانی اتفاق می‌افتد که آزمودنی هدف را از دست می‌دهد.

ج) زمان واکنش: به زمان بین ارائه هدف تا پاسخ آزمودنی گفته می‌شود.

۵- آزمون استروپ^{۱۶}: این آزمون برای اندازه‌گیری توجه و قابلیت جابه‌جایی و بازداری به کار می‌رود و در آن سه

۳۶ مقطع روی آزمودنی‌های کودکان کلاسی تا هشتم ایرانی هنجاریابی شد. اعتبار آزمون کی‌مت با استفاده از روش آلفای کرونباخ در پنج پایه بین ۰/۸۰ تا ۰/۸۴ است (کونولی، ۱۹۹۸؛ نقل از محمد اسماعیل و هومن، ۱۳۸۳). این آزمون که شامل ۱۴ خرده‌آزمون در سه حیطه کلی محتوا، عملیات و کاربرد است، به صورت انفرادی و برای کودکان مهد کودک (پیش از دبستان) تا کلاس هشتم (۱۱ ساله‌گی) قابلیت اجرا دارد. روش نمره‌گذاری آزمون هم به صورت نمره کلی هنجار شده است. بیش‌تر سئوال‌ها به صورت دیداری و شفاهی به کودک ارائه می‌شود و کودک هم باید پاسخ خود را شفاهی بدهد. از این آزمون برای بررسی عملکرد ریاضی دانش‌آموزان استفاده می‌شود.

۳- آزمون کامپیوتری برج لندن: این آزمون را ابتدا شالیس^۱ (۱۹۸۲) طراحی کرد تا توانایی برنامه‌ریزی بیماران دچار صدمه به قطعه فرونتال را بسنجد. در این آزمون از آزمودنی‌ها خواسته می‌شود تا برای جور کردن با یک هدف مشخص، مجموعه‌ای از مهره‌های رنگی سوار شده بر سه میله عمودی را جابه‌جا کنند. موریس با استفاده از این آزمون یک برنامه رایانه‌ای طراحی کرد که در آن مهره‌ها به صورت حلقه‌هایی با ساختار سه بُعدی به نمایش گذاشته شده بودند (موریس^۲، احمد^۳ و سستد^۴ و تون^۵، ۱۹۹۳). در این آزمون به آزمودنی‌ها روی یک صفحه رایانه حساس به لمس دو ردیف نحوه آرایش نشان داده می‌شود. در هر مرحله آزمون، نحوه آرایش بالا (ردیف بالایی) ثابت می‌ماند و آرایش هدف را نشان می‌دهد و ردیف پایین حلقه‌هایی است که آزمودنی برای جور کردن با آرایش ردیف فوقانی بازآرایی می‌کند. جابه‌جایی حلقه‌ها با لمس اولیه حلقه و سپس لمس مقصد مورد نیاز میسر می‌شود. موقعیت هدف برای حلقه‌ها متغیر است اما محل شروع ثابت ننگه داشته می‌شود. تکالیف آزمون حداقل حرکاتی است که آزمودنی می‌تواند با انجام آن مسئله را حل کند (موریس، راش^۶، وودروف^۷ و موری^۸، ۱۹۹۵). متغیرها شامل موارد زیر بودند:

1- Shallice	9- Owen
2- Morris	10- Downes
3- Ahmed	11- Sahakian
4- Sted	12- Polkey
5- Toone	13- Robbins
6- Rushe	14- Continuous Performance Test
7- Woodruff	15- Sustained attention
8- Murray	16- Stroop Test

اکتفا شد. آزمودنی‌ها بعد از مراجعه به مراکز اختلالات یادگیری شهر تهران، برای انتخاب نهایی با آزمون ریون و کی مت ارزیابی شدند. دانش‌آموزان عادی نیز از طریق نمونه‌گیری دردسترس و هم‌تاسازی با گروه مبتلا به اختلال ریاضیات انتخاب و کارکردهای اجرایی آنها با آزمون‌های برج لندن، استروپ و عملکرد مداوم اندازه‌گیری شد. برای پیشگیری از اثر ترتیب و توالی، آزمون‌ها به طور تصادفی تغییر داده می‌شدند.

تجزیه تحلیل داده‌ها

اطلاعات به دست آمده از آزمودنی‌ها با نرم‌افزار SPSS-11-0 تحلیل شد. برای تعیین معنادار بودن تفاوت آماری متغیرها در دو گروه آزمون t و برای پی بردن به همبستگی آزمون‌ها آزمون همبستگی پیرسون به کار رفت. از نظر آماری سطح معناداری کمتر از 0/05 معنادار تلقی شد.

یافته‌ها

برای مقایسه کارکردهای اجرایی، گروه دارای اختلال ریاضی و عادی بر اساس سن و هوش بهر هم‌تاسازی شدند.

جدول ۱ خصوصیات هم‌تاسازی شده دانش‌آموزان دو گروه را نشان می‌دهد. آزمون t بین گروه دارای اختلال ریاضیات و گروه عادی اختلاف معناداری نشان نداد.

کارت به آزمودنی داده می‌شود. اولین کارت، کارت نقاط است که در آن نقاط متعددی به رنگ‌های سبز، قرمز، آبی و زرد گذاشته شده و از آزمودنی خواسته می‌شود تا نام رنگ‌ها را بگوید. کارت دوم لغات است. در این کارت کلمات متعدد به رنگ‌های سبز، آبی، قرمز و زرد چاپ شده و آزمودنی می‌بایست کلمات را بدون توجه به رنگ آنها نام ببرد. کارت سوم، کارت رنگ‌هاست که در آن کلمات سبز، قرمز، آبی و زرد با رنگ‌هایی غیر از رنگ خود کلمه چاپ و از آزمودنی خواسته می‌شود نام رنگ‌ها را بدون توجه به مفاهیم کلمات بیان کند. خطا و زمان لازم برای خواندن هر یک از کارت‌ها ثبت شده و از تفاوت زمان به کار رفته در کارت نقاط با زمان به کار رفته در کارت رنگ‌ها به عنوان شاخص تمایز استفاده می‌شود. تمام این آزمون‌ها در مؤسسه علوم شناختی، به وسیله تهرانی دوست، راد گودرزی، سپاسی و علاقه بندراد (۱۳۸۲) هنجاریابی شد.

روش اجرا

پژوهش حاضر از نوع نیمه‌آزمایشی است که در آن آزمودنی‌ها به روش نمونه‌گیری دردسترس انتخاب شده‌اند. از آنجا که تعداد دانش‌آموزان دختر که در این محدوده سنی در مراکز اختلالات یادگیری ثبت نام کرده و حاضر به همکاری بودند کم بود، به همین تعداد

جدول ۱ خصوصیات هم‌تاسازی شده دانش‌آموزان دو گروه

گروه دارای اختلال ریاضیات (تعداد=۱۰)		گروه دانش‌آموزان عادی (تعداد=۱۰)	
میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
سن	۳/۹	۹/۸	۵/۰
هوش بهر	۸/۹۴	۶/۹۸	۵/۰

فرضیه اول: در آزمون کی مت، عملکرد دانش‌آموزان دارای اختلال ریاضی ضعیف‌تر از دانش‌آموزان عادی است.

عملکرد دانش آموزان دارای اختلال ریاضی ضعیف تر از دانش آموزان عادی است فرضیه اول مورد تایید است
 $p < 0.05$, $t(20) = 3.4$

جدول ۲ عملکرد دو گروه دانش آموزان دارای اختلال ریاضیات و دانش آموزان عادی در آزمون کی مت را نشان می دهد. نتایج این آزمون حاکی از تفاوت معنادار دو گروه در این آزمون است. با توجه به نتایج به دست آمده

جدول ۲- عملکرد دو گروه دانش آموزان دارای اختلال ریاضیات و دانش آموزان عادی در آزمون کی مت

کاربرد	عملیات	مفاهیم	اعداد گویا	تخمین	محاسبه	تفسیر	حل مسئله	زمان و پول	تقسیم	ضرب	هندسه	اندازه گیری	تفریق	جمع	شمارش	میانگین سوم	میانگین پنجم
عادی	۳۱/۲۵	۳۳/۱۸	۲۴/۲۴	۱/۶۸	۳/۲۰	۳/۷۹	۴/۱۶	۸/۴۲	۴/۵۲	۶/۳۸	۱۰/۸۲	۱۱/۹۰	۸/۹۵	۹/۷۵	۱۳/۴۱		
با اختلال	۱۴/۱۶	۱۲/۱۴	۱۵/۵۲	۰/۷۵	۱/۲۷	۲/۱۳	۲/۱۵	۴/۶۵	۲/۶۷	۴/۱۳	۵/۴۲	۶/۴۰	۶/۱۲	۷/۰۲	۱۰/۳۰		
عادی	۳۷/۸۶	۴۴/۱۲	۱۳/۹۶	۳/۹۴	۴/۰۲	۵/۱۴	۵/۴۷	۱۰/۶۲	۸/۲۴	۹/۴۱	۱۲/۵۷	۱۲/۸۹	۱۰/۲۰	۱۱/۸۳	۱۵/۸۸		
با اختلال	۲۳/۴۳	۳۱/۲۵	۲۰/۴۲	۱/۱۷	۲/۴۵	۳/۱۷	۲/۱۲	۵/۳۵	۵/۳۶	۷/۴۳	۸/۹۲	۹/۱۲	۷/۴۳	۸/۱۵	۱۱/۷۳		
عادی	۴۶/۵۲	۵۷/۴۴	۳۸/۰۴	۷/۱۵	۴/۹۳	۷/۹۴	۷/۳۸	۱۲/۴۲	۱۰/۵۶	۱۲/۶۱	۱۴/۲۱	۱۵/۲۹	۱۲/۷۰	۱۳/۶۲	۱۶/۶۷		
با اختلال	۲۰/۶۲	۳۷/۹۳	۲۵/۹۳	۴/۲۲	۳/۱۲	۴/۳۵	۴/۱۲	۸/۲۷	۶/۱۲	۹/۱۷	۱۰/۳۵	۱۱/۴۲	۹/۱۵	۹/۱۳	۱۱/۳۵		

فرضیه دوم: عملکرد دانش آموزان دارای اختلال ریاضی درحافظه کاری، برنامه ریزی و حل مسئله ضعیف تر از دانش آموزان عادی است.

دانش آموزان عادی است و فرضیه دوم مورد تایید است.

با توجه به جدول ۳ که نتایج آزمون برج لندن در دو گروه را نشان می دهد، تعداد حرکات گروه دارای اختلال ریاضیات بیش تر از گروه کنترل است. این تفاوت در سطوح دوم $\{p < 0.05, t(20) = 23.3\}$ و سوم معنادار است $\{p < 0.05, t(20) = 3.01\}$ در سایر خرده آزمون های برج لندن (زمان فکر کردن بعدی و زمان برنامه ریزی) نیز تفاوت در گروه آزمودنی بیش تر از گروه کنترل است نتایج به دست آمده نشان می دهد که عملکرد دانش آموزان دارای اختلال ریاضی درحافظه کاری، برنامه ریزی و حل مسئله ضعیف تر از

جدول ۳ - نتایج آزمون برج لندن در دو گروه

گروه دارای اختلال ریاضیات (تعداد=۱۰) گروه دانش‌آموزان بدون اختلال (تعداد=۱۰)					
سطح معناداری	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	تعداد حرکات
					سطح دوم
۰/۰۵	۰/۵۴	۲/۰۹	۰/۳۹	۲/۵۳	سطح سوم
۰/۰۵	۰/۹۰	۳/۶۴	۲/۲۹	۴/۸۲	سطح چهارم
۰/۰۵	۱/۵۲	۷/۶۵	۳/۶۷	۱۰/۵۳	سطح پنجم
۰/۰۵	۳/۶۵	۵/۷۱	۴/۴۸	۱۲/۳۴	زمان فکر کردن بعدی
					سطح دوم
۰/۰۵	۱/۵۱	۶/۹۰	۴/۴۸	۱۳/۷۵	سطح سوم
۰/۰۵	۹/۴۵	۱۶/۵۰	۲۱/۵۴	۳۰/۲۹	سطح چهارم
۰/۰۵	۱۴/۲۷	۳۷/۵۶	۲۶/۴۱	۵۴/۷۲	سطح پنجم
۰/۰۵	۲۰/۳۲	۴۲/۵۰	۳۰/۶۲	۶۸/۶۰	زمان برنامه‌ریزی
					سطح دوم
۰/۰۵	۱/۵۰	۵/۸۷	۱/۹۹	۵/۸۱	سطح سوم
۰/۰۵	۲/۶۹	۶/۳۹	۲/۰۸	۷/۰۹	سطح چهارم
۰/۰۵	۱/۷۱	۵/۶۱	۱/۲۱	۵/۷۵	سطح پنجم
۰/۰۵	۲/۹۰	۶/۷۸	۱/۷۷	۷/۶۱	

فرضیه سوم: عملکرد دانش‌آموزان دارای اختلال ریاضی در توجه انتخابی، تغییر توجه و کنترل ضعیف‌تر از دانش‌آموزان عادی است.

در آزمون استروپ (جدول ۴) نیز زمان به کار رفته برای بردن نام رنگ‌های کارت نقاط (در مقایسه با کارت لغات و کارت رنگ‌ها در دانش‌آموزان دارای اختلال ریاضیات) به طور قابل توجهی بیش‌تر از گروه کنترل است $t(20) = 2/23$ ، $p < 0/05$ تفاوت دو گروه از نظر تعداد خطاها معنادار نیست. شاخص تمایز (بیش‌تر بودن

زمان کارت نقاط از زمان کارت رنگ‌ها در گروه دارای اختلال ریاضیات) نیز از نظر آماری معنادار است با توجه به این نتایج که عملکرد دانش‌آموزان دارای اختلال ریاضی در توجه انتخابی، تغییر توجه و کنترل ضعیف‌تر از دانش‌آموزان عادی بود فرضیه سوم تایید می‌شود.

جدول ۴ - مشخصات دو گروه در آزمون استروپ

گروه دارای اختلال ریاضیات (تعداد=۱۰)		گروه دانش‌آموزان بدون اختلال (تعداد=۱۰)		
میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	سطح معناداری
۲۱/۴۳	۶/۴۳	۱۹/۸۱	۴/۳۲	۰/۰۱
۱/۲۳	۰/۵۰	۰/۴۳	۰/۴۱	۰/۰۱
۴۳/۴۵	۱۲/۷۹	۲۹/۲۸	۸/۲۹	۰/۰۱
۰/۳۲	۰/۳۹	۱/۵۴	۰/۲۹	۰/۰۱
۵۱/۷۶	۱۰/۹۱	۲۹/۹۰	۸/۷۲	۰/۰۱
۲/۵۳	۲/۶۱	۰/۶۴	۰/۳۷	۰/۰۱

فرضیه چهارم: عملکرد دانش آموزان دارای اختلال ریاضی در بازداری پاسخ و توانایی تفکر قبل از عمل ضعیف تر از دانش آموزان عادی است.

جدول شماره ۵ مربوط تعداد خطاهای ارتکاب گروه دارای اختلال ریاضیات در آزمون عملکرد مداوم، بیش تر از گروه کنترل است. تفاوت دو گروه از نظر تعداد دفعات خطای حذف نیز معنادار است $t(20) = 3/23$ ،

$p < 0/05$ تفاوت دو گروه در زمان واکنش معنادار نبود دانش آموزان دارای اختلال ریاضی در بازداری پاسخ و توانایی تفکر قبل از عمل ضعیف تر از دانش آموزان عادی است بنابراین فرضیه چهارم تایید می شود.

جدول ۵- مشخصات دو گروه در آزمون عملکرد مداوم

گروه دانش آموزان بدون اختلال (تعداد=۱۰)		گروه دارای اختلال ریاضیات (تعداد=۱۰)		
میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	
۲/۷۶	۰/۴۳	۱/۸۱	۰/۳۲	تعداد دفعات خطای ارتکاب
۱/۲۳	۰/۵۰	۰/۴۳	۰/۴۱	تعداد دفعات حذف
۱۱/۴۵	۰/۷۹	۹/۲۸	۰/۲۹	زمان واکنش

نتیجه گیری

ریاضیات در تمام توانایی های کارکرد اجرایی مشکل دارند، در حالی که دانش آموزان دارای اختلال خواندن در بازداری، برنامه ریزی و انعطاف پذیری با مشکل مواجه اند (فیرچ و نوام، ۲۰۱۰). نتایج الکتروانسفالوگرافی افراد دارای اختلال ریاضیات و گروه کنترل مشخص کرد که افراد با اختلال ریاضیات در مقایسه با افراد بدون اختلال، در چهار منطقه مغزی (هم در نیم کره راست و هم در نیم کره چپ) الگوی مغزی متفاوتی را نشان می دهند. متخصصان برای تبیین علل اختلال ریاضیات دلایل متعددی را مطرح کرده اند، اما بیش ترین تحقیق و تأکید به مشکلات کارکردهای اجرایی برمی گردد.

تحقیق حاضر همچنین نشان داد که دانش آموزان دارای اختلال ریاضیات در شاخص تکانش گری (شاخص توجه پایدار، کنترل پاسخها) تفاوت معناداری با گروه عادی دارند. تحقیقی دیگر، که به منظور بررسی عملکرد حافظه کودکان دارای اختلال ریاضیات انجام شد، حاکی از آن بود که این گروه در شمارش به طور قابل توجهی کندترند و اگر همراه شماره نام رنگها را نیز از آنها بخواهیم، مشکلات آنها بیش تر می شود. نقص بازداری شناختی به توان مندی ریاضیات آسیب می زند. ظرفیت محدود حافظه کاری نیز یکی از عوامل ایجاد اختلال

نتایج تحقیق حاضر، که مشابه نتایج تحقیق لوی، هنریکسون و براهن (۱۹۸۴) است، نشان داد که عملکرد دانش آموزان دارای اختلال ریاضیات در آزمون حافظه کاری ضعیف تر از دانش آموزان عادی است. بر وجود رابطه بین حافظه کاری و اختلال ریاضیات تأکید شده است. همچنین در تحقیق دیگر مشخص شد که ظرفیت حافظه کاری و مدل شناختی مستقل بر تکالیف مدرسه ای تأثیر می گذارند (میلنر، ۲۰۰۷). وابستگی ریاضیات به حافظه کاری آن قدر زیاد است که باعث می شود محدودیت ظرفیت حافظه کاری مشکلاتی در این زمینه ایجاد کند (بدلی، ۱۹۸۶). تحقیقات جدید وجود مشکل در حافظه کاری را اولین علت ابتلا به اختلال ریاضی معرفی کرده اند (زاوبو و یاکسین، ۱۹۹۸). بسیاری از تحقیقات عملکرد ضعیف دانش آموزان دارای اختلال یادگیری در آزمون های مربوط به کارکردهای اجرایی و حافظه کاری را تأیید کرده اند (رینولدز، ۱۹۸۴؛ هالبورو و بری، ۱۹۸۶؛ دنکلا، ۲۰۰۳؛ بوم و همکاران، ۲۰۰۴؛ والرا و سیدمن، ۲۰۰۶).

یک تحقیق درباره مشکلات کارکردهای اجرایی دانش آموزان نشان داد که دانش آموزان دارای اختلال

فرضیه را تأیید می‌کند که اختلال یادگیری ریاضیات نیز با عملکرد قطعه پیشانی و پیش‌پیشانی ارتباط دارد. نتایج الکتروانسفالوگرافی افراد دارای اختلال ریاضیات و گروه کنترل نشان داد که نیم کره راست و نیم کره چپ در چهار منطقه مغزی (پیشانی، گیجگاهی، آهیانه‌ای و پس‌سری) الگوی مغزی متفاوتی دارند (میچایل^۷، اوویل^۸، الکساندر^۹ و بنو^{۱۰}، ۱۹۹۱). تصاویر عملکردی نشان می‌دهد که در محاسبات ریاضی ابتدا قطعات آهیانه‌ای و پیشانی درگیر می‌شوند. برای مثال، زمانی که کودک درگیر شمارش اعداد یا محاسبات ترتیبی و زمانی پیچیده‌تر می‌شود، سایر نواحی مغز نیز وارد عمل می‌شوند. به طور خلاصه، یافته‌های این تحقیق مؤید این مطلب است که دانش‌آموزان دارای اختلال ریاضیات در مقایسه با دانش‌آموزان عادی در کارکردهای اجرایی از جمله حافظه کاری، توجه پایدار، بازداری، برنامه‌ریزی و تکانش‌گری مشکلات بیش‌تری دارند.

سپاسگزاری

این پژوهش با استفاده از ابزارهای پژوهش‌شده علوم شناختی انجام شد. پژوهش‌گران بدین وسیله از سرکارخانم نوریان و آقای دکتر تهرانی دوست که در اجرای این تحقیق همکاری کردند و همچنین از تمامی خانواده‌های محترم دانش‌آموزان دارای اختلال ریاضیات و عادی برای شرکت در این تحقیق تشکر می‌کنند.

دریافت مقاله: ۹۱/۶/۲۵؛ پذیرش مقاله: ۹۱/۹/۷

1- Amico 3- Dawson 5- Ferdenberg 7- Michael 9- Alexander
2- Passolunghi 4- Guare 6- Gordon 8- Oboyle 10- Benhow

منابع

- اسدزاده، ح. (۱۳۸۸). بررسی رابطه حافظه فعال و عملکرد تحصیلی میان دانش‌آموزان پایه سوم راهنمایی شهر تهران. تهران فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره ۹۷، ۵۳-۶۹.
- تهرانی دوست، م و راد گودرزی، ر. سپاسی، م و علاءقند راد، ج. (۱۳۸۲). نقایص کارکردهای اجرایی در کودکان مبتلا به اختلال نارسایی توجه/بیش‌فعالی. فصلنامه علوم شناختی. سال پنجم: شماره اول.
- جی فردنبرگ، گوردن سی. (۲۰۰۷). علوم شناختی، مقدمه‌ای بر مطالعه ذهن. ترجمه محسن افتاده، مصطفی مهرورزی، زهرا سادات قریشی، آناهیتا خرمی، سحر صابری، علی شهبازی، علی گودرزی، افسانه رزقی، امید سعادت و تورج بنی‌رستم. (۱۳۸۸). تهران موسسه آموزشی و تحقیقاتی منابع دفاعی مرکز آینده پژوهی علوم رفتاری دفاعی.
- سیف نراقی، م. نادری، ع. (۱۳۸۴). نارسایی‌های ویژه در یادگیری چگونگی تشخیص و روشهای بازپروری. چاپ سوم. تهران: انتشارات

مکیال.

علیزاده، ح. (۱۳۸۵). رابطه کارکردهای اجرایی عصبی-شناختی با اختلال های رشدی. تازه های علوم شناختی. سال هشتم، شماره ۴. ۵۷-۷۰. کرک س، چالفانت، جی. (۱۳۷۷). اختلالات یادگیری تحولی و تحصیلی. (ترجمه س. رونقی، ز. خانجانی، و وثوقی رهبری). تهران: انتشارات سازمان آموزش و پرورش استثنایی.

محمد اسماعیل، ا. و هومن، ح. (۱۳۸۱). انطباق و هنجاریابی آزمون کی مت. تهران: سازمان آموزش و پرورش کودکان استثنایی کشور. هالاهان، د. و لوید، جی. کافمن م. ویس م، پی.، مارتینز، ا. (۱۳۹۰). اختلال های یادگیری: مبانی، ویژگی ها و تدریس موثر. ترجمه ح. علیزاده، همتی علمدار لو، دهنوی و شجاعی. تهران: ارسباران.

American Psychiatric Association. (2000). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders(4th ed)*. Washington, DC:Author

Amico, A., D, Passolunghi, M. (2009). Naming Speed and Effortful and automatic inhibition in children with arithmetic learning disabilities. *Learning and individual Differences*, 19, 170-180.

Baddeley, A. D.,(1986). *Working Memory: Theory and Practice*, London. U. K ; oxford University press.

Blair, C., Zelazo, D., & Greenberg, M. (2005). The measurement of executive function in early childhood. *Journal of Developmental Neuropsychology*, 28, 561-571.

Bohm, B., smedler, A., & Forssberg, H. (2004). Impulse control, working memory and other executive functions in preterm children when starting school, *Acta paediatr*, 93, 1363-1371.

Connolly, A. J. (1988). *Key-math-revised: A diagnostic inventory of essential mathematics Circle Pines*, MN:American Guidance Service.

Denckla, M.,B. (2003). A theory and model of executive function. A neuropsychological perspective. In G.G. Lyon & N.A. Kkrasngor (eds), *attention memory and executive function* pp (263-278). Balmore: Brooks.

Dawson, P., & Guare. R. (2004). *Executive skills in children and adolescents*. Newyork. Guilford press.

Fairleigh, D, Noame , W. E. (2010). *Diagnostic utility of executive function assessment for adults with learning disorders in reading and mathematics*. University AAT 3uv. 202 P.138.

Holborow, P.,L, Berry, P., S. (1986). Hyperactivity and; earning difficulty, *Journal of learning Disability*, 19, 426-434.

Latzman, R. D., Elkovitch, N., Young, J., & Clark, L. A. (2010). The contribution of executive functioning to academic achievement among male adolescents. *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology*, 32, 455-462.

Lou, H. C., Henriksen, L., Bruhn, P. (1984). Fecal cerebral hypo perfusion in children with dysphasia and attention deficit disorder, *Archives of Neurology*, 41, 825-829.

Lyon, G. R., Fletcher, J. M., & Barnes, M., C. (2003). *Learning disabilities. Child Psychology*. 2nd ed., 520-586.

Meltzer, L., (2007). *Executive function in education from theory to practice*. New York, The Gilford press.

Michael W, Oboyle, J., Alexander, E & Benhow, C.(1991). Enhanced right hemisphere activation in the mathematically precocious: A preliminary EEG investigation. *Brain and cognition*, 17, 138-142.

Morris, R. G., Ahmed, S. L., Sted, G. M., & Toone, G. K. (1993). Neural correlates of planning ability: Frontal lobe activation during the Tower of London Test. *Neuropsychology*, 31, 1367-1378.

Morris, R. G., Rushe, T., Woodruff, P. W. R., & Murray, R. M. (1995). Problem solving in schizophrenia: A specific deficit in planning ability. *Schizophrenia Research*, 14, 235-249.

Owen, A. M., Downes, J. J., Sahakian, B. J., Polkey, C. E., & Robbins, T. W. (1990). Planning and spatial working memory following frontal lobe in man. *Neuropsychologia*, 28, 1021-1034.

Reynolds, C. R. (1984). Cortical measurement issues in learning disability. *Journal of special education*, 18,451-479.

Roth, R., M. (2004). Executive dysfunction in attention-deficit hyperactivity disorder: cognitive and neuron imaging finding. *Psychiatrics Clinics of North American*, 83-96.

Shallice, T. (1982). Specific Impairments of Planning. *Philosophical transaction of Royal Society of London*, 298, 199-209.

Stein, .S, & Chowdbury, M. (2006). *Disorganized children, A Guide for parents and professionals*. First published by Jessica Kinsley publisher.

Valera E, & Seidman, F. (2006). Neurobiology of attention deficit/ hyperactivity disorder in preschoolers. *Infants and young children*, 19, 94-108.

Zaobuo, Cheng, Cong & Yaoxin. (2006). A study on Relationship between Mathematics disorder and memory. *Chinese Journal of clinical psychology*. 03a